

İstanbul'a Adanmış Bir Hayat: Çelik Gülersoy

Nuriye Özlem ÇUHADAR*

BİRÇOK medeniyete ev sahipliği yapmış İstanbul kenti, tarihsel ve kültürel mirası ile son derece özel bir konuma sahiptir. Ama sahip olunan bu değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması işi, çok daha önemli bir sorumluluğu beraberinde getirmektedir. Plansızlık, uzun yıllar büyük göç almak gibi sayısını arttırabileceğimiz olumsuzlukların yordduğu İstanbul'da, bu görevi yerine getirmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak oldukça zordur. Ancak bu yolda elde edilecek her başarı aynı zamanda kentli olma bilincinin gelişmesine de olumlu yönde katkı sağlayacağı için çok değerlidir. Son yıllarda hem bireysel hem de geniş kapsamlı örgütlenmeler sayesinde yapılan restorasyon ve düzenleme gibi çalışmalar etkisi ile kentli olma bilinci artmış ama hâlâ yeterli seviyeye ulaşmamıştır.

İşte, Çelik Gülersoy, günümüzde bile yetersiz bulduğumuz bu bilincin çok daha zayıf olduğu, eski bir ahşap köşkün yeni bir apartman binası yapabilmek için rezerv arsa olarak düşünüldüğü, etrafı çöp yığını haline getirilmiş 500 senelik zarif bir çeşmenin, taş yığını olarak algılandığı bir dönemde, birçok eseri kurtararak günümüze ulaştırmıştır. Daha da önemlisi, yukarıda bahsettiğimiz toplumsal bilincin ülkemizde oluşmasına büyük katkılar sağlamıştır. Üstelik bu övgü gerektirecek çalışmalarını gerçekleştirdiği dönemde, bırakın takdir edilmeyi tam aksine çok ağır, haksız eleştirilere ve soruşturmalara uğraması da, kendisinin bu faaliyetleri hangi şartlarda yaptığının ipuçlarını vermektedir.¹

* Dr., Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu

¹ Bu makale Prof. Dr. Tayfun Akkaya danışmanlığında tamamladığım, "Çelik Gülersoy'un Hayatı, Eserleri ve Türk Kültür Sanatı'na Yaptığı Katkıları" başlıklı Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı'na ait 2005 tarihli Yüksek Lisans tezine dayanmaktadır. Tez, Aralık 2006 da İlgili Kültür Sanat Yayınlarından *İstanbul'a Adanmış Bir Hayat Çelik Gülersoy* ismi ile basılmıştır. Bu tezin oluşturulmasında, Türkiye Turing Otomobil Kurumu'nda çalışma fırsatını bulmuş olan değerli hocam Tayfun Akkaya'dan yararlanmış olmam benim için büyük şans olmuştur. Bu makaleyi yazmam konusundaki teşviklerinden dolayı kendisine teşekkür ederim.

I- Hayatı

Çelik Uğur (nüfus kaydında Uygur olarak yer almaktadır) Gülersoy, 23 Eylül 1930 yılında jandarma kumandanı olan babasının, şark hizmeti gereği bulunduğu Hakkari’de dünyaya gelmiştir. Gülersoy’un babası Akif Bey aslen Ünyeli olup, yüzyıllar boyu kadı, din adamları ve son dönemlerde de milletvekilleri yetiştiren Müftizadeler ailesine mensuptur. Annesi Münevver Hanım ise Erzurumludur.

Aile 1933 yılında İstanbul’a gelmiştir.² Gülersoy, ilk, orta ve lise eğitimini İstanbul’da tamamlamıştır. Beyoğlu Erkek Lisesi’ni birincilikle, İstanbul Hukuk Fakültesi’ni iyi derece ile bitirmiştir. Gülersoy, Reşid Safvet Atabinen’in daveti ile 1947 yılında çalışma hayatına, Türkiye Turing Otomobil Kurumu’nda (TTOK) başlamıştır. Kişiliğinin gelişmesinde, görgüsünün artmasında önemli bir rolü olan yazar, diplomat ve kültür adamı Reşid Safvet Atabinen, saray orkestrasının şefi ve Türk musiki tarihinde ilk solfeji yayımlamış flütist Safved Bey’in oğludur.

Gülersoy öğrenimi sırasında girdiği TTOK’da çeşitli kademelerden sonra, 1961’de hukuk müşaviri, 1966’da müdür, 1972’de genel müdür olarak görev yapmıştır.

1977 yılında Gülersoy’un başkanlığında, Türkiye’nin en büyük karayolu giriş ve çıkış yeri olan Kapıkule yeni baştan yapılır. Gülersoy’un tasarımı olan Akan Şeritler Sistemi Projesi, kulübe görünümlü giriş çıkış alanı yerine, 33 adet giriş kanalı, triptik, polis ve gümrük elemanlarının hizmet verdiği bir planı gündeme getirmektedir. Proje 1982 yılında tamamlandığında, bu aynı zamanda kurumun gerçekleştirdiği ilk önemli eseridir.³

2002’de yönetim kurulu başkanlığı yaptığı Türkiye Turing Otomobil Kurumu, Şişli meydanındaki modern binasında, yazlık elemanlar hariç 789 personeli, 12 taşra bürosu ve 16 adet turistik tesisi ile Türkiye’nin ulusal ve amatör en büyük kuruluşu olma çapına erişmiştir.

Gülersoy, turizmin tarihi ve tabiatı değerlendirmek, insanlara kültür ve sanat ortamı sunmak olduğunun bilincindedir. Bu nedenle elde kalan son miraslar olan yapıları onarma, koruma, temizleme ve sunma gerekliliğine inanmaktadır. Gülersoy, bu felsefe ile birçok yapıyı günümüze kazandırarak halkın kullanımına sunmuştur. Ayrıca İstanbul hakkında birçok yayımlar yapmış, makaleler yazmıştır. Yaptığı tüm bu hizmetler sonucunda yerli ve uluslararası birçok ödüle layık görülmüştür.

Gülersoy 6 Temmuz 2003’te, kaldırıldığı Osmanoğlu Kliniği’nde, pankreas kanserinden vefat etmiştir.

² Çelik Gülersoy’un anısına, İstanbul: TTOK Yayınları, Mart 2004, s. 8-9.

³ Türkiye’ye Bir İşıktı, Turing 1977-1993, İstanbul: TTOK Yayınları, s. 29.

Gülersoy hiç evlenmemiş, tüm konsantrasyonunu yaptığı işlere vermiştir. İstanbul tutkunu olan Gülersoy, annesine oldukça düşkün olup, annesi ölüncüye kadar onunla birlikte yaşamıştır.

Gülersoy birikimlerini evde özel bir kitap koleksiyonu oluşturarak ve ufak çapta birkaç gayrimenkul alarak değerlendirmiştir. Evdeki kitaplığını ve en çok para eden mal varlığını Soğukçeşme'de kurduğu İstanbul Kitaplığı'na armağan etmiştir. Birçok değerli koleksiyonun, sahipleri öldükten sonra dağıldığı günümüzde, Gülersoy yaşarken en değerli mal varlığını başılayabilme erdemini göstermiştir. Geri kalan mal varlığını ise bir vasiyetname ile hayır işleri yapmak üzere kurduğu Çelik Gülersoy Vakfı'na, yani yine topluma bağışlamıştır.⁴

II- Yaptığı Çalışmalar

Gülersoy'un yaptığı çalışmalar "Gerçekleştirdiği Hizmetler" ve "Yayınları" olarak iki grupta toplanmıştır.⁵

Gerçekleştirdiği hizmetler kapsamında, özellikle İstanbul'da olmak üzere birçok yitip giden yapının onarılarak günümüze kazandırılması, yayınları kapsamında ise kendi yayınladığı veya yayınlattığı, öncelikle İstanbul'un semtleri, kültürü hakkındaki kitap ve makaleleri turizm, hukuk gibi konulardaki yazıları ve belgeselleri bulunmaktadır.

A- Gerçekleştirdiği Hizmetler

Aşağıda İstanbul'da gerçekleştirdiği çalışmaların bazılarına yer verilmiştir.

1- İstanbul'un Tarihi Mezarlıklarının Düzenlenmesi: 1975

Kurum, Gülersoy'un önderliğinde iki İstanbul mezarlığında örnek çalışmalar sergilemiştir. Birincisi Üsküdar, Kadıköy yolunda bulunan Ayrılık Çeşmesi mevkiinde yer alan mezarlıktır. Yüzlerce devrik taş yerine dikilmiş, kopan başlıklar tespit edilerek yerleştirilmiş ve yabancı otlar ayıklanmıştır. Diğer mezarlık ise, sahil yolu üzerindeki Kandilli Mezarlığı'dır. Yaklaşık iki yüz elli yıllık mezarlık aynı şekilde imar edilip, erguvanlar ekilerek, Boğaz'ın doğası ile bütünleştirilmiştir.⁶

2- Kariye Düzenlemesi: 1977-1983

İstanbul'un Bizans'tan devraldığı önemli sanat yapılarından biri olan ve Edirnekapısı surları içinde yer alan Kariye Sarayı Kilisesi'nin, Bizans dön-

4 N. Özlem Çuhadar, *İstanbul'a Adanmış Bir Hayat Çelik Gülersoy*, İstanbul: İlgı Yayınları, Aralık 2006, s. 34-35.

5 *A.g.e.*, s. 79-190.

6 *Türkiye'ye Bir Işıktı*, s. 19.

mindeki yerleşim çevresi tam olarak bilinmemekle beraber, fetihten sonra camiye çevrilmiştir. 1970'lere gelindiğinde, Kariye tam bir bakımsızlık içindedir. Amerikan Enstitüsü tarafından yapılan restorasyonda, arka bahçe için çalışma yapılmadığından, burası çocukların futbol oynadığı, toz içinde boş bir arsa halindedir. Müze önündeki Osmanlı çeşmesi tahrip olmuş durumdadır. Çevredeki yapılar ise tam anlamıyla enkaz halindedir. Eski evlerin bir kısmı II. Sınıf Eser olarak tescil edilmiştir. Müzeyi gezen yabancı turistler dışarı çıktıklarında tam bir enkaz görünümüyle karşılaşmaktadırlar. Üstelik müzeye inen yokuş yol çöktüğünden turizm acenteleri bu binaya olan turlarını kaldırmışlardır. Bunun üzerine 1977 yılında Gülersoy'un önderliğinde, Kariye çevresinde bir dizi çalışma yapılmıştır. Kariye'de yapılan çalışmalar Türk kültür ve sanatı açısından son derece önemlidir. Bir müze, tarihsel bir anıt, aslı bozulmadan ve çevresiyle onarılmıştır.⁷

3- Yıldız Parkı'nın Düzenlenmesi: 1979

Gülersoy 1979 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Aytekin Kotil'e, daha önce İsvan'a da götürdüğü ancak kabul görmeyen önerisini sunmuştur. Belediye'nin elinde yeterli kaynak olmamasından dolayı harap durumda kalmış birçok park, bahçe, konak, sera vb. eserler olduğunu ve TTOK'da ise bu eserlere finans sağlayacak imkan bulunduğunu belirterek, Belediye ile TTOK'un güçlerini birleştirme çağrısında bulunmuştur. Aynı yıl adlı kitabı ile Simavi Vakfı Sosyal Bilimler Ödülünü alması Kotil'i etkilemiş, Malta, Çadır ve Sarı köşkleri kapsayan sözleşmeyi imzalamıştır.

Kaynaklara göre, "zamanında doğal bir orman olan parkın, Sultan Hamid tarafından, Alman, Fransız bahçıvanlar ve mimarlar getirtilerek, XIX. yüzyılda Avrupa saray bahçesine dönüştürüldüğü ve her metrekaresine altın döktürülerek yaptırıldığı" ifade edilmektedir.

Park, 1960'lardan sonra özellikle nüfus artışının da etkisiyle, kalabalıkların, piknik mekanı olarak kullanması, futbol oynaması ve yanlış kullanımları neticesinde harap, mezbelelik bir hal almıştır. Bu durumda bahçeyi eski durumuna getirmek kurumun imkanları doğrultusunda olanaksızdır. Ancak, harap durumda ele alınan parkta on iki bahçıvanla ve bir yıl gibi kısa bir süre içerisinde pek çok iş yapılmıştır. İlk olarak Malta ile Çadır köşklerinin çevresi ve onları birbirine bağlayan yolların onarımı planlanmıştır. Böylelikle Malta ile Çadır köşkleri, iki sera ve üç kır kahvesiyle, Yıldız Parkı yeniden düzenlenmiştir.⁸

4- Çamlıca Tepesinin Düzenlenmesi: 1980

Gülersoy Çamlıca tepesini tasarlarken, XVIII. yüzyıla ait bu bahçede, o yılların atmosferini yaşatmayı hedeflemiştir. Çamlıca terk edilmiş ve son yir-

7 Çelik Gülersoy, *Edirnekapısı'nda Bir Örnek*, İstanbul: İstanbul Kitaplığı, 1985, s. 6-50.

8 Çelik Gülersoy, *Yıldız ve Emirgan Parkları ve Köşkleri*, İstanbul: TTOK Yayınları, s. 8.

mi-otuz senedir harabe durumu ile kamu vicdanını sızlatan bir mekanken,⁹ yaklaşık sekiz ay gibi kısa bir sürede, yeniden şarkılara, şiirlere ve tablolara konu olacak şekilde çimenlik, çamlık ve çiçeklik düzenlemeleri ile eski haline dönüştürülmüştür. Böylelikle hem tarihî çevreyi koruyarak, geniş kitlelere bu alanların tanıtımını yapmakta hem de bu mekanlara birer işlev kazandırarak hayata geçirmektedir.¹⁰

5- Beyaz Köşk'ün Onarımı: 1982-1983

Beyaz Köşk 1982 yılı başında, orijinal pencereleri tuğla ile örülerek kapatılmış ve alt katı kömür deposu, üst katı soğan sandıklarının yer aldığı bir mekan olarak, kurum tarafından oldukça bakımsız bir durumda teslim alınmıştır. Yapı, özgün mimarisine uygun bir şekilde onarılmıştır. Hizmete girdikten sonra köşte, Türkiye'nin önde gelen sanatçılarından Suna Kan, İdil Biret, Ayla Erduran, Ergican Saydam gibi isimler, verdikleri konserlerle burada halkla buluşmuşlardır. Böylelikle kömür ve soğan deposu olan bina bir müzik evine dönüşmüştür.¹¹

5- Yeşil Ev'in Onarımı: 1982-1985

Yeşil Ev, Sultanahmet semtinde yer almakta olup, zamanında Reji Nazırı (Tekel genel müdürü karşılığında bir makam) Şükrü Bey'in Konağı olarak bilinmektedir. Dekorasyon çalışmaları üzerinde son derece titiz ve özenle durulmuştur. Binanın içi dönemine uygun olarak düzenlenmiştir. Eşyalar antikacılardan bir bir toplanarak elde edilmiştir. Paşa odasının takımı, Serasker Rıza Paşa'nın oğlu Şükrü Paşa'nın, 1917 yılında evlenen kızına Viyana'dan getirdiği takımlarla döşenirken, yatak odası takımı ilgili aileden temin edilmiştir. Havuz, 1974 yılında parsellenme sonucu bir apartmanın bahçesinde kalmış ve yeni sahipleri olan Konyalı bir aileden 500,000 TL'ye satın alınmıştır.

İlk bakışta, kapasitesi yirmi odayı aşmayan konağı alıp otel olarak işletmek fikri kârlı gözükmemektedir. Ancak Sultanahmet, İstanbul gibi tarihî ve kültürel bir şehrin merkezi konumundadır. Gülersoy'a göre bu bölge kimliğini yitirmeden koruma altına alınmalı ve bölgeye gelen turistlere konaklayabilecekleri nitelikli mekanlar sunulmalıdır.¹² Yeşil Ev otel olarak hizmete girdikten on dört yıl sonra, bölgenin değeri iyice anlaşılmalı ve bölgede hapishane olarak kullanılan tarihî bir bina, dünya markası otel haline dönüştürülmüştür. Gülersoy kaybolmaya yüz tutmuş Yeşil Ev'i onararak sadece İstanbul'un kültürel mirasına sahip çıkmakla kalmamış, yaptığı hizmetle öncülük ederek bölgenin gelişimine hem kültürel hem de ekonomik açıdan olumlu yönde katkı sağlamıştır.

9 Çelik Gülersoy, *Büyük Çamlıca Tepesi*, İstanbul: TTOK Yayınları, 1995, s.1-11.

10 *Türkiye'ye Bir Işıktı*, s. 70.

11 *Türkiye'ye Bir Işıktı*, s. 80.

12 Çelik Gülersoy, *Yeşil Ev: Bir Yuva*, İstanbul: TTOK Yayınları, İstanbul, Ocak 1999, s. 7-13.

1980 yılında Malta Köşkü ile alınan “Europa Nostra” Takdir Diploması Ödülü, Yeşil Ev’e dolayısıyla ikinci kez kuruma hem de Yunanlı başkan yardımcısının ısrarıyla verilmiştir. Bu da bir kez daha kültür ve sanat ürünlerinin, insanları aynı payda altında toplayabileceğine bir örnek teşkil etmektedir.

6- Hidiv Kasrı’nın Onarımı: 1983-1984

Abbas Hilmi Paşa’ya ait olan Hidiv Kasrı, 1983 yılında kurumca teslim alındığında, boş durumda bulunmaktadır. Binanın içi İtalyan mimar Semminati tarafından 1900’lerin başlarında moda olan Art Nouveau tarzında dekore edilmiştir.¹³ Bina, kurum tarafından yaklaşık on sekiz ay gibi kısa bir süre içinde tamamlanarak hizmete sokulmuştur.¹⁴ Kasrın onarımında restoratör mimar Hasan Karabey ile mimar Serdar Haybat ekibi çalışmıştır.

7- Soğukçeşme Sokağı’nın Düzenlenmesi: 1983-1986

Soğukçeşme Sokağı, Ayasofya’nın arkasındaki Topkapı Sarayı ilk kapısı olan Bab-ı Hümayun’un sol tarafında konumlanmakta olup, içerisinde bir dizi evin yer aldığı eski bir İstanbul sokağıdır. 1985 yılında kurum satın aldığı anda, sokaktaki on adet evden altısı, sökülmüş ve betonlaştırılmış durumdadır. Sokak betonlaşarak tarihî kimliğini yitirmektedir. Üstelik diğer iki ev ise terk edildiğinden, bakımsızlıktan çökmüş, birkaç kalasla ayakta durabilmektedir. Gülersoy’un bu sokağı düzenlemek istemesindeki en önemli neden, bir ülkenin saray girişinin bu denli bakımsız, çöplük alanı olması ve tarihî sokağın kimliğini kaybetmesinin önlenmesidir. Üstelik projelerde, Anıtlar Yüksek Kurulu’nca onaylanan cepheler aynen uygulanmıştır. Ancak evlerin cepheleri ahşapla kaplanmış olup, iskeletleri betonarme karkas şeklinde yapılmıştır. Gülersoy bu çalışmalarla birtakım eleştirilere maruz kalmış ve kendini, projenin mimarı değil girişimcisi ve dekoratörü olduğunu belirterek savunmuştur.¹⁵ Sokakta yer alan sekiz yapı kuruma ait olup, 165 yatak kapasitesine sahip turistik bir konaklama alanı oluşturulmuştur. Sekiz evden oluşan sokak, 1 Eylül 1986 yılında Vali Nevzat Ayaz tarafından açılmıştır.

Sokağın sonunda yer alan eski İstanbul dükkânı üslubunda yapılan ofis, otelin rezervasyon ve müracaat bürosu olarak planlanmıştır. Evlerin içi XIX. yüzyıla göre döşenmiştir. Yapıların hepsine ayrı bir çiçek ismi verilmiştir: Yaseminli Ev, Hanımeli Ev, Boru Çiçekli Ev, Leylaklı Ev, Mor Salkımlı Ev.

8- Roma Sarnıcı 1984-1987

Sultanahmet’te yer alan Roma Sarnıcı, kurumca 1984’te bir oto tamircisinden satın alınmıştır. Dışı epeyce bozulmuş, üstünü de ağaçlar kaplamıştır.

¹³ Çelik Gülersoy, *Hidiv’ler ve Çubuklu Kasrı*, İstanbul: TTOK Yayınları, 1985, s. 111.

¹⁴ *Türkiye’ye Bir Işıktı*, s. 105.

¹⁵ *Türkiye’ye Bir Işıktı*, s. 125-127.

İçerisini dolduran 7 metre derinliğindeki asırlık toprak ve molozlar temizlenince, 6 adet masif taş sütunun taşıdığı tuğla kesme kemerlerden oluşan ve 10 metre yüksekliğini bulan büyük bir yapı ortaya çıkmıştır. İçine izin alınmak suretiyle Ortaçağ şöminesi eklenmiştir.¹⁶ Baştan aşağı onarım gören sarnıç "Roma Tavernası" olarak hizmete sunulmuştur. Sarnıca, masif ahşap masalar, siyah demirden avizeler, kalın mumdan şamdanlar ve şarap fiçileriyle Ortaçağ ambiyansı verilmiştir.¹⁷

9- El Sanatları Çarşısı: 1985-1986

XVIII. yüzyıla ait taş bir medrese olan bina, hukuki yapısı bakımından bir vakıf eseridir. Harap durumdaki bina, hukuken iki kısımdan oluşmaktadır. İlgili geleneksel sanat çevreleri ve Prof. Süheyl Ünver'in talebeleri ile temasa geçilmiştir. Binanın ön cephesi, bakırcı, kitapçı, gravürcü dükkânlarına, iç avlu minyatür, hat, cam boyası, porselen deseni, ipek üstüne boya, tezyinat ve bebek yapımı gibi sanat dalları ile uğraşan sanatçılara ayrılmıştır. Bu sayede ölmekte olan el sanatlarını canlandırmak, özellikle bunları öğrenmek isteyen gençlere imkan sunmak, ziyaretçilere bu sanatları öğretmek amaçlanmaktadır.¹⁸ Gülersoy, El Sanatları Çarşısı ile harap durumdaki yapıyı onarıp, yeni bir işlev kazandırırken, aynı zamanda Türk kültürünün gelişmesine, tanıtılmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına da olanak sağlamıştır.

10- Kariye Otel ve Çevre Düzenlemesi: 1988

Kariye Müzesi, Bizans Rönesansının önemli bir sanat eseridir. Gülersoy, burada yapılacak bir otelin Batılı turistler tarafından benimseneceğini düşünmüştür. 1983 yılında, minare tarafındaki betonarme evler sahipleriyle bir bir görüşülerek satın alınmış, evler sökülmüş ve elindeki tapular ile belediyeye aldığı arsaları birleştirmiştir.¹⁹ Tasarlanan otelin müze ile bütünleşmesine önem verilmiştir.

11- İstanbul Kitaplığı: 1990

İstanbul Kitaplığı, Çelik Gülersoy Vakfı'nın mülkiyetindedir. Gülersoy, Soğukçeşme Sokağı'nda yer alan bu enkaz halindeki evi, 1980'li yıllarda ülkenin yakasını kaptırdığı turizm olgusunda kültürün de önemi olduğunu vurgulamak amacıyla, otel veya restoran yerine kitaplık olarak tasarlamıştır. "Bir kenti kent yapan şeyin otelden çok, tiyatrolar, müzeler, sergi ve konferans evleri, kaliteli okullar ve kitaplıklar" olduğunu kanıtlamak adına burayı şehir

¹⁶ *Türkiye'ye Bir Işıktı*, s. 133.

¹⁷ Çelik Gülersoy, *Soğukçeşme Sokağı*, İstanbul: TTOK Yayınları, 2001, s. 48.

¹⁸ *Türkiye'ye Bir Işıktı*, s. 135.

¹⁹ *Türkiye'ye Bir Işıktı*, s. 139.

kitaplığına dönüştürmüştür.²⁰ Günümüzde kitaplıkta XV. yüzyıldan itibaren İstanbul hakkında yayınlanmış, her dilden yaklaşık binlerce gravür, fotoğraf, kitap vb. kaynak bulunmaktadır.

12-Fenerbahçesi / Feneryolu Düzenlemeleri: 1990-1991

Fenerbahçesi, İstanbul'un Anadolu yakasında, denize yarımada şeklinde uzanmış, üzerinde tarihî ağaçların bulunduğu bir parktır. Bu alan Roma ve Bizans imparatorlukları tarafından kullanılmış ve Osmanlı zamanında da yorucu Asya seferlerinden sonra padişahların uğrak yeri olmuştur. XX. yüzyılda bu park halka açılmıştır. Ancak 1990'lara gelindiğinde son yirmi-otuz sene içinde oldukça kötü, bakımsız bir durumda kalmıştır. Halk tarafından girilmeye korkulan ve maalesef kötü amaçlarla kullanılan park ve tarihî ağaçlık, bir dizi çalışmadan sonra özellikle Kadıköylülerin kullanımına sunulmuştur.²¹ Son derece özenle çiçeklendirilmiş parkta, haftada dört gün üç kişilik bir grup klasik müzik konserleri verirken, hamam binası kitap satış ünitesi haline çevrilmiş ve bastırılan Fenerbahçe konulu tablo ve eski gravürler satışa çıkarılmıştır. Bu yapılan çalışmalarla hem tarihî park korunmuş, hem geniş kitlelerin paylaşımına sunulmuş hem de Kadıköylüler için özellikle hafta sonlarında hiç bir masraf ödmeden kahvaltı yapabilecekleri veya güzel bir gün geçirebilecekleri sağlıklı bir ortam oluşturulmuştur.

13- Sarıyer'de Çeşme - Büyükdere'de Park Düzenlemeleri: 1993

1993 yılında Sarıyer Büyükdere çarşısının iki setten oluşan bakımsız ve perişan parkı, Belediye Başkanı İhsan Yalçın tarafından, Çelik Gülersoy Parkı olarak isimlendirilmiş ve parkın zeminin küçük parke taşı ile kaplanması sağlanmıştır. Diğer işleri ise kurum üstlenerek, park semt sakinleri için ağaçlık, çiçeklik nefes alınabilecek sağlıklı bir ortama dönüştürülmüştür.²²

14- Büyükada Kültür Evi: 1997-1998

Kurum Gülersoy'un önderliğinde, Büyükada'da 1996 yılından itibaren, tapu dairesinin araç gereç ihtiyaçlarının karşılanması, polis binasının pasaport servisi tadilatı, at arabalarının ıslahı, iki ahşap evin onarılması, genel WC yapımı ve araba meydanının ıslahı gibi bir dizi ıslah çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Gülersoy, 1997-1998 yıllarında adanın harap durumdaki, ancak zamanının en görkemli kâgir köşklerinden birini baştanbaşa onarmıştır.²³

²⁰ *Türkiye'ye Bir Işıktı*, s. 167.

²¹ Çelik Gülersoy, *Fenerbahçesi*, İstanbul: TTOK Yayınları, 1998, s. 9-11.

²² *Türkiye'ye Bir Işıktı*, s. 185.

²³ *Bir Kolye'nin İncileri*, İstanbul, TTOK Yayınları, 2002, s.13-14.

15- Büyükada İskelesi: 2002

Osmanlı'nın son dönem mimarisini yansıtan Büyükada İskelesi onarılarak, üst katında kurum tarafından işletilen bir kafe açılmıştır. Bu kafe, pusula, saat, eski haritalar gibi denizcilik materyalleri ve Şirket-i Hayriye'ye ait belgelerle donatılmıştır.

16- Diğer Münferit Eserler

1980'li yıllarda kurum Gülersoy'un önderliğinde, büyük projeler dışında daha küçük ölçekte onarımlar da gerçekleştirmiştir. Bu çalışmalar herhangi bir sistematiği olmayıp, tamamıyla Gülersoy'un kişisel tercihleri doğrultusunda yapılmıştır. Bu hizmetler şunlardır:²⁴ Bab-ı Ali Kapısı'nın onarımı (1978), Atatürk Evi'nin onarımı (1980), Tanzimat Müzesi'nin onarımı (1983), Aşıyan Tefik Fikret Evi'nin onarımı (1983), Arnavutköy meydanında düzenleme ve konut yenileme (1983-1985), Sultanahmet Çeşmesi'nin onarımı (1986), Çengelköy Çeşmesi'nin onarımı (1985).

B- Yayınları

Gülersoy'un sayısız yayınları olmasına rağmen, aşağıda sadece İstanbul'la ilgili yayınlarından bazıları verilmeye çalışılmıştır:

Beşiktaş'ta İhlamur Mesiresi ve Tarihi Kitabeler, İstanbul: TTOK, 1962.

İstanbul: Köprü ve Galata (Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri I), İstanbul Kitaplığı, 1971.

Batıya Doğru, İstanbul Kitaplığı, 3. bs., 1987 (ilk bs. 1976).

Boğaziçi Sorunlar – Çözümler, İstanbul Kitaplığı, 1978.

Kapalı Çarşının Romani, İstanbul Kitaplığı, 1979.

Lale ve İstanbul, İstanbul: TTOK, 1980.

Çamlıca'dan Bakışlar, İstanbul: TTOK, 1982.

Eski İstanbul Arabaları, İstanbul: TTOK, 1982.

Kayıklar, İstanbul: TTOK, 1983.

İstanbul Estetiği, İstanbul: TTOK, 1983.

Yıldız ve Emirgan Parkları ve Köşkleri, İstanbul: TTOK, 1988.

İhlamur Mesiresi, İstanbul: TTOK, 1983.

Dolmabahçe (Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri III), İstanbul Kitaplığı, 1984.

İstanbul'un Anıtsal Ağaçları- Rumeli Kavağı- Kâğıthane Arası, İstanbul: TTOK, 1984 (ilk bs. 1976).

Edirnekapısı'nda Bir Örnek, İstanbul Kitaplığı, 1985.

Taksim: Bir Meydanın Hikâyesi, İstanbul Kitaplığı, 1986.

Göksu'ya Ağıt, İstanbul: TTOK, Aralık 1987.

Soğukçeşme Street (Soğukçeşme Sokağı), İstanbul: TTOK, 1989.

²⁴ *Türkiye'ye Bir Işıktı*, s. 148-152.

- Tramvay İstanbul'da*, İstanbul Kitaplığı, 1989.
Mavi Cami, İstanbul Kütüphanesi, 1990.
Nasıl Bir İstanbul, İstanbul Kütüphanesi, 1990.
Beyoğlu'nda Gezerken, İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı, 1. bs., 1990 (2. bs. 2003).
Çerağan Sarayları, İstanbul Kitaplığı, 1992.
Tepebaşı: Bir Meydan Savaşı, İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1993.
Beşiktaş: Daha Dün, İstanbul Kitaplığı, 1994.
İstanbul Maceramız, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995.
İstanbul Maceramız II, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1996.
Büyükada Dün / Yesterday, İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı, 1996.
Fenerbahçesi, İstanbul: TTOK, 1998.
Yeşil Ev: Bir Yuva (Yeşil Ev a Home), İstanbul: TTOK, Ocak 1999.
Cumhuriyetin Devraldığı İstanbul'dan Bugüne (İstanbul, Form the Birth of the Republic to the Present Day), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş., 1999.
İstanbul'un Yitip Gitmiş 3 Otel, İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı, 1999.
Büyükada Yetimhanesi (Büyükada Monografileri 1), İstanbul: TTOK, 2001.
Çankaya 57 (Büyükada Monografileri 2), İstanbul: TTOK, 2001.
Pierre Loti ve Dersaadet, İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı, 2003.

III- Aldığı Ödüller

Aşağıda aldığı sayısız ödüllerden bazıları yer almaktadır:²⁵

- İtalya Cumhurbaşkanının Cavaliere Nişanı, 1976
 Avrupa Nostra, Diplome of Merit, 1979
 Türk Kültür Bakanlığı'nın Şeref Plaketi, 1979
 Sedat Simavi Vakfı Sosyal Bilimler Ödülü, 1979
 TAÇ Vakfı Onur Üyesi, 1979
 Peyzaj Mimarisi Derneği Üstün Hizmet Ödülü, 1981
 İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Başarı Belgesi, 1982
 Fransız Cumhurbaşkanının Ulusal Takdir Nişanı, 1982
 Avrupa Nostra, Yılın Madalyası, 1984
 Mimar Sinan Üniversitesi Mezunları Derneği Onur Üyesi, 1986
 Türk Tanıtma Vakfı Şeref Plaketi, 1986
 Karadeniz Üniversitesi Fahri Doktorluğu, 1986
 Boğaziçi Üniversitesi Fahri Doktorluğu, 1986
 Türkiye Folklor Araştırma Kurumu Hizmet Ödülü, 1987
 İstanbul Mimarlar Odası'ndan "Mimarlığa Katkı ve İstanbul Duyarlılığı Ödülü", 2000

²⁵ Çelik Gülersoy, *Kırk Yıl Olmuş*, s. 225.

IV- Yaptığı Çalışmalarla İlgili Değerlendirme ve Sonuç

Bir İstanbul aşığı ve beyefendisi olan Gülersoy, tarihî yapıları koruyup yeni bir işlev vererek, özellikle İstanbul'a ve İstanbul halkına büyük hizmetlerde bulunmuştur. Gerçekleştirdiği çalışmalarda "Kendi benliğimizi yitirmeden yüzümüzü Batı'ya çevirmek" ilkesinden hareket etmektedir. Toplumumuzda Tanzimat'tan bugüne kadar bir batılılaşma söylemi söz konusudur. Birçok aydın bugün bile batılılaşma ile taklit etme arasında bocalarken, Gülersoy hiç bir zaman yaptığı hizmetlerde, Batı özentisi, taklidi veya kompleksi içinde olmamıştır.

Yaptığı çalışmalara baktığımızda Gülersoy, hep yitip giden değerleri ele almış, İstanbul'un ölmekte olan ruhunu, kaybolmakta olan kimliğini tekrar canlandırmayı hedeflemiştir. Yapılan çalışmalarda ortak payda, hizmetlerin belirli bir zümreye değil, halka hitap etmesidir. Gülersoy, Türkiye'de elbette ilk tarihî bina onarımı yapmış kişi değildir. Bu alanda yaptığı çalışmalarda onu öncü kılan, binalara yeni fonksiyonlar kazandırarak, halkın kullanımına sunmasıdır. Bugüne kadar yapılan bina onarım çalışmaları, genelde resmî hizmet fonksiyonu vermek veya Çırağan Sarayı'nda gördüğümüz gibi belli bir zümrenin kullanımına sunmak şeklinde olmuştur. Gülersoy, hiçbir mimarlık ve restorasyon eğitimi almamasına rağmen, 1979 yılından itibaren İstanbul'un tarihî koruları içindeki köşk ve kasırların, Sultanahmet, Edirnekapı ve Safranbolu'daki önemli sokakların onarımını gerçekleştirerek günümüze kazandırmıştır.

Gülersoy, yaşamı boyunca İstanbul hakkında birçok yayın yapmıştır. Şehrin semtlerini, tarihî süreç içinde oluşan değişikliklerini gravür ve resimlerle belgelemiştir. Böylelikle gelecek kuşaklara, İstanbul'un tarihî gelişimi konusunda bilgi edinebilecekleri, yararlanabilecekleri belgeler bırakmıştır. İstanbul'dan bahseden birkaç ünlü batı eserini ilk defa dilimize kazandırmıştır.

Kapalıçarşı, Dolmabahçe ve Çırağan sarayları, Göksu, Sultanahmet Cami ve Hidiv Kasrı gibi monografileri bulunmaktadır. Kitaplarında sadece İstanbul'un semtleri veya yapıları konu edilmemekte, kentin kültürel geçmişine ilişkin bilgilere de yer verilmektedir. Ayrıca bu yayınlar sayesinde, o dönemlere ilişkin toplumsal hayat, yeme içme alışkanlıkları, eğlence kültürü, bahçe kültürü, kıyafet tarzı, günün modası gibi konularda da bilgi sahibi olunmaktadır.

Eserlerinin bir özelliği de zengin görsel materyale sahip olmasıdır. Bazı eserlerinde o güne kadar yayınlanmamış resim veya fotoğraflar bulunmaktadır.

Gülersoy, İstanbul'un günümüzdeki durumunu konu edinen, sorunları ve alternatif çözüm yollarını üreten yayınlar da yapmış ve çeşitli gazetelerde ma-

kaleler yazmıştır. Bu yayınlar, İstanbul'un hem kültür ve sanat yapılarının korunması hem de kentli olma bilincinin gelişmesi yolunda önemli hizmetlerdir.

Kısacası, Gülersoy gerek yayınladığı gerekse gerçekleştirdiği onarım ve bakım çalışmalarıyla, doğaya, tarihsel çevreye ve kültürel mirasa sahip çıkmış ve özellikle İstanbul kentine büyük hizmetlerde bulunmuştur. Topluma kentin kimlik ve yaşam değerlerini korumak konusunda katkıları olmuştur. Özellikle tarihî yarımadanın önemini vurgulaması açısından, Yeşil Ev ve Soğukçeşme Sokağı çalışmaları çok önemli hizmetlerdir. Ayrıca başlı başına çok büyük bir hizmet sayılabilecek nitelikte olan eseri, İstanbul'a bir kütüphane kazandırmış olmasıdır.

Tüm bu hizmetleri gerçekleştirirken, ülkemize toplumsal açıdan da faydalar sağlamaktadır. Her şeyi devletten bekleme mantığı yerine, yaptığı çalışmalara kendisi kaynak yaratarak, hem topluma hem de demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olan sivil toplum örgütlenmesine de örnek olmuştur. Aynı zamanda, yaptığı hizmetlerle toplumun ruh sağlığına olumlu katkılar sağlamıştır. Özellikle 1970-1980 arasındaki dönem umutların yitip gittiği bir dönemdir. Gençlerin birbirini öldürdüğü, yok ettiği bir ortamda, topluma yok eden değil onaran, yapıcı ve üretken kişiliğiyle de örnek olmuştur. Bu zaman diliminde bile olumlu bir takım şeyler yapılabileceğini, topluma kanıtlamakta ve bu açıdan da öncü olmaktadır.²⁶

İstanbul'a Adanmış Bir Hayat: Çelik Gülersoy

Nuriye Özlem ÇUHADAR

Özet

Çelik Gülersoy, gerçekleştirdiği projeler, onarımlar ve yaptığı yayınlarla özellikle İstanbul'un tarihsel mirasının korunması, gelecek nesillere aktarılması ve İstanbullu olma bilincinin geliştirilmesinde büyük hizmetleri olmuş bir görev adamıdır. Üstelik yitip giden değerlerimize (Hidiv Sarayı, Fenerbahçesi, Emirgan Korusu vb. eserlere, parklara) sadece sahip çıkmamış, onarılan bu eserlere yeni fonksiyonlar vererek halkın kullanımına sunmuş ve böylelikle günümüzde de hâlâ yaşayan mekanlar haline gelmesini sağlamıştır. Ayrıca bu parklarda dolaşan, tarihî eserlerde çay-kahve içebilen İstanbullulara da, bu mekanları gezerken o dönem ve yapıları hakkında bilgi edinme olanağı sunmuştur.

Gülersoy'un İstanbul'a verdiği hizmetler 1970-2000 yılları arasında gerçekleşmiştir. Özellikle 70'li yıllar gibi, insanların gelecekle ilgili ümitlerinin yitip gittiği, anarşi sebebiyle her gün onlarca insanın öldürüldüğü, kimlik kaybına uğramış, sağlıksız

²⁶ N. Özlem Çuhadar, *a.g.e.*, s. 193-200.

kentleşme ile sorunları gittikçe artan bir İstanbul'da Gülersoy yaptıklarıyla, belki de insanlara her şeyin bitmediği mesajını vermektedir. Bu anlamda yaptığı hizmetler ve çalışmalarının tarihsel, kültürel etkilerinin yanısıra, toplumun psikolojisi üzerinde de olumlu etkileri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çelik Gülersoy, İstanbul, Tarihsel miras, Kültürel miras

A Life Dedicated to Istanbul: Çelik Gülersoy

Nuriye Özlem ÇUHADAR

Abstract

Çelik Gülersoy, a man who performed great services with numerous projects, restorations and publications that have in particular been concerned with the protection and transmission of the historical heritage of Istanbul and the development of an awareness of what it means to be a resident of Istanbul, is a man of mission. Not only has he stood up for the precious things that have been lost to time (various works of arts, parks, such as Hidiv Palace, Fener Garden, Emirgan Woods), but he has also presented them to the public by endowing them with modern functions, thus enabling them to become living locations for today. Moreover, he has presented the residents of Istanbul who make use of these parks and buildings with the opportunity to become more informed about the eras and architectures of these locations.

The services that Gülersoy rendered to Istanbul occurred between 1970 and 2000. In particular, in the Istanbul of the 1970's, at a time when people had lost their hopes for the future, a time when dozens of people lost their lives due to the anarchy, a time when the city lost its identity, when there was improper urbanization, a time when problems increased daily, what Gülersoy did gave people the message that everything had not come to an end. In this sense, the services he provided and the studies he carried out, in addition to having an historical and cultural impact, have also had positive repercussions on social psychology.

Keywords: Çelik Gülersoy, İstanbul, Historical heritage, Cultural heritage

